

X. FEJEZET.

A Sebeskörös és Hollódi patak közti hegyvidék.

1. *A körösmenti települések. Telegdi és Czibak-birtokok.* 2.
A hegyvidék benépesedése. Karándi és gyepesi vajdaság, csékei uradalom.

1. Ezt a területet együtt kell tárgyalnunk, mivel igen szoros volt a kapcsolat, amely a Sebeskörös völgyében kialakult uradalmakat a hegyvidékekkel összekötötte: a völgyben fekvő uradalmak mindegyikéhez a hegyekben is tartoztak falvak.

A honfoglalók megállottak ott, ahol a Körös kifut a síkságra. A völgyet csak a X. század derekán vették birtokukba, amikor a védelmivonalat a mai Királyhágó túlsó oldalára tolták ki.¹ Ez ugrásszerűen történt és a közbeeső terület benépesítése csak azután következett. Az országhatárnak Erdélybe való áttétele után az egész völgy, mint egykori gyepüntúli terület a két oldalt emelkedő erdővel borított hegyekkel együtt a király birtoka lett. Az első telepeket a királyi hatalom hozta létre, főként a balparton húzódó erdélyi út mellett. Azonban a nagybirtokos elem is fontos szerepet játszott a vidék benépesítésében. Valószínűleg a XII. század végén megkezdődött a királyi birtokok eladományozása és ekkor a Hontpázmány, Geregye, Káta és Ákos nemzetség szerzett itt birtokokat. A kultúrtaáj kialakításából a Hontpázmányok, de különösen az anyai jusson idekerült Csanád nemzetség tagjai vették ki a részüket.² A völgy alsó bejáratánál, a balparti hegyek peremén és a Királyhágó erdői között levő telepek alkották a vidék vázát. A Csanád nemzetség birtokai közé ékelődöttségéből következtetjük, hogy legelőször a Hontpázmányok kaptak itt birtokot.³ Feltűnő és csakis katonai szempontokkal vagy pedig a királyi gazdálkodási rendszerrel magyarázható,⁴ hogy a magyarság a

¹ Kniezsa szerint Báród már a X. században állott. Id. m. 386. l.

² 1285: Wenzel, IX. 419. l.

³ 1256: Wenzel, VII. 474. l.

⁴ Erdőóvók?

XIII. század elejére a völgy bejáratánál a balparti hegyek közé elég magasra felhatolt. A két Kér is dombok között van, de egészen fenn az erdők között eldugva fekszik Zaránd, mely már 1236-ban⁵ falu volt s magyar voltát a XIV. század elején feltűnő római katolikus egyháza bizonyossá teszi.⁶ Ez a jelenség azért is érdekes, mivel ugyanazon oklevél szerint sokkal lentebb, a hegyek lábánál még nincsenek települések. Az idézett 1236-i határjárást megörökítő oklevél helynevei meggyőzően bizonyítják, hogy a magyarság a XIII. század elejére behatolt az erdőkbe és a patakokat, tisztásokat saját nyelvén nevezte el, mert nem volt kitől átvennie azokat.

Hasonló körülmények között keletkezett Várfancsika is, melyről 1274-ben hallunk először.⁷ Nevét kétségtelenül valamegyik Hontpázmány nembeli birtokosától kapta.⁸ Nem valószínű azonban, hogy a falu magyar lakosságát ekkor hozták volna ide az 500 méter magas hegyek közé lakatlan erdőkbe, amikor egy félszázad mulva is volt hely a völgyben románok telepítésére.⁹ Az egész középkorban a vlach falvaktól élesen megkülönböztetett Fancsika magyar lakossága korábbi időből származik, s csak mélyrebocsátott gyökereinek köszönhető, hogy a környéknek románokkal való benépesítése után is sokáig megőrizte magyarságát.¹⁰ A román beszivárgás előtti erős magyar terjeszkedést bizonyítja, hogy a XV. században feltűnő és így minden valószínűség szerint román Vircsolog határából ismert egyetlen helynév is magyar.¹¹

A völgy a XIII. századra jórészt benépesült s utána már csak néhányal növekedett a falvak száma. A munka elvégzésénél az oroslánrész a Csanád nemzetségre hárult. Tudjuk, hogy a Telegd körül elterülő birtokait anyai jusson a XIII. század első felében szerezte meg, tehát a királyi uradalomnak nem közvetlen utóda. Korai geneológiája nem ad felvilágosítást afelől, hogy vajjon melyik nemzetségből származott a későbbi Telegdieknek az az ősanja, akivel az értékes hozományt kapták.¹² Így azt sem tudjuk pontosan megmondani, hogy az első települések közül melyik ennek az ismeretlen nemzetségnek az alapítása és melyik a Csanádoké. A Körös szorosának szájánál fekvő birtokukat már a királyi uradalom felbomlása után kapták meg, mint a XI. században megtelepült Birtiny

⁵ Kubinyi, I. 13. l.

⁶ Pápai tj. 50. l.

⁷ Dl. 38126. — Fejér, V/2. 227. l.

⁸ A Hontpázmány nemzetség bihar-ugocsi ágában a Fancsika személynév nagyon gyakori volt. L. Komáromy id. c. (Turul, 1889. 145. és k. l.)

⁹ Dl. 30639. — 1341: Anjou, IV. 78. l.

¹⁰ 1470: Bölöni. Egyetlen ismert lakosát Okos Jánosnak hívták.

¹¹ 1492: Bölöni. Súlyompataka erdő.

¹² Makai D.: A Csanád nemzetség. A Telegdy család. (Turul, 1895. 64., 124., 167. és k. l.)

határát. Ennek a hegyes területnek a benépesítését csak a XIV. században kezdték meg, de a mostani falvak kialakulása egészen a XVI. század elejéig elhúzódott.¹³ Nagy kiterjedésű birtokuk legértékesebb része, mondhatjuk magva, Telegd környéke Volt. Telegdet a királyi uradalom népei legkésőbb a XII. század elején alapíthatták. Másik igen korai, XIII. század előtti, megülési helység Szabolcs, melynek a balparti hegyekbe messze felnyúló határában később több falu alakult ki. (Szakadat!) Már a Csanádok telepíthették a XIII. század elején Telkit, a század derekán Pósalakát, végén pedig Jenő határában Batytyánt. Jóideig külön utakat járt Örvénd, Kakucs és Úz. Az előbbit a királyi váruradalom bomlása után a Káta nemzetiség,¹⁴ a másodikat az Ákos nem,¹⁵ harmadikat pedig valami várjobbágy vagy serviens család kapta meg.¹⁶ Mindhárom község sorsa végül is az lett, hogy beolvadt a Telegdiek uradalmába.

Cécke közvetlen környékét a Hontpázmány nemzetség bihar-szabolcsi ágából származó Czibak család népesítette be.¹⁷ A Körös völgyéből a magas hegyekig felnyúló birtok a nemzetiség korai szerzeményeihez tartozott, mert még a XIII. század végén is több ágának volt jussa hozzá.¹⁸ Végül teljesen a Czibakok szerezték meg, lemondván érte a Berettyó melletti falvakhoz való jogukról.¹⁹ Cécke, a később kialakult uradalom középontja, még a XIII. század előtt keletkezett és királyi alapítású hely. A többi falut már a nemzetiség telepítette és pedig a völgyben lévöket a XIII. század derekán, bizonyára a megye nyugati felében fekvő községeiből hozott jobbágyokkal.²⁰ Ekkor keletkezett Esküllő, Keszteg és Ürgeteg.

A magyarság már kitöltötte a X. századi előnyomulás adta kereteket, amikor a környező hegyekben a románság megjelent. A balparti hegyvidéken először 1335-ben, a Hontpázmány birtoktesten találkozzunk vlach falvakkal.²¹ Körtvélyes, Chur-chastheluke és Kerekliget ma már nincsenek meg, de az első és harmadik az egész középkorban fennállott²² valahol a Fancsika környéki hegyekben. 1341-ben a Czibakok ősei az Esküllő patak mentén Esküllő és Keszteg között helyet jelöltek ki románok letelepítésére.²³ Talán ennek az akciónak az ered-

¹³ 1360: Dl. 322. és Temes vm. 95. l. Dubricsony. V. ö. Kalota. Adattár.

¹⁴ 1282: Knauz, II. 159. l. — Komáromy A. id. cikkét Turul, 1887. 160. k. 1.

¹⁵ 1482: Dl. 18621., 18706.

¹⁶ 1376: Dl. 6368.

¹⁷ A család származására l. Karácsonyi: Nemzetségek, II. 220. és k. l.

¹⁸ Fejér, V/2. 227. l. — 1356: Ujh. Dl. 38168.

¹⁹ 1274: Fejér, V/2. 227. l.

²⁰ 1335: Bölöni.

²¹ 1335: Bölöni.

²² 1552: Dica.

²³ Anjou, IV. 78. l.

ménye a mai Pestere, mely így a középkorban ugyan nem szerepelt, de a Felső- és Alsóesküllő megkülönböztetést valószínűleg a hozzátelepítés tette szükségessé.²⁴ Hontpázmány területen alakult ki hihetőleg még a XV. század folyamán Serges és Vircsolog. A román községek száma a Czibakok földjén sohasem szaporodott úgy el, mint pl. a Telegdiak birtokain. A kis vlach falvak a völgyben fekvő magyar telepeket számszerűleg sem haladták meg. A közös eredet emlékét még a legutóbbi időben is őrizte az ú. n. Ötfalu osztatlan birtoklása.²⁵

10. sz. vázlat.

2. A hegyvidék nyugati fele két nagybirtok között osztott meg. A sebeskörösvölgyi falvak felett elterülő hatalmas erdőségekben le egészen a Hollódi patakig az észak-déli irányban haladó völgyeket a Telegdi család csékei uradalmához tartozó községek ülték meg. Tőlük nyugatra az egyre szelídebbé váló hegyek közt a síkságra igyekvő patakok mellékét pedig a váradi káptalan és püspök népei szállották meg. Mint láttuk, a hegyek Körös felőli lejtőjén a XIII. század első felében magyar falvak állottak, s valóban a helynevek itt is a magyart mutatják első megszállónak. A magyarság ennek ellenére sem ju-

²⁴ 1552: Dica.

²⁵ Esküllő, Kalota, Keszteg, Pestere, Ürgeteg. V. ö. Fényes, IV. 76. l.

tott túl a vízvásztón. A csékei uradalom falvai délről települtek meg.

A megtelepedés időpontját adatok hiányában csak nagyon hozzávetőlegesen állapíthatjuk meg. 1249-ben IV. Béla király Kért, Zarándot és Hévjót Pál országbírónak adta.²⁶ Az oklevél szűkszavúan csak az adományozott birtokok nevét sorolja fel, de valószínűnek látszik, hogy a korábban várbirtok „terra Keer.. terra Zaram, terra Hewyo..” nem csupán a három falu határát jelenti, hanem a hozzájuk tartozó, akkor még lakatlan erdős hegyvidéket is. Csupán így tudjuk megmagyarázni, hogy a későbbi gyepesi és karánci vajdaság területe a váradi egyház birtokába került, holott adatunk csak arra van, hogy a káptalan Kért és Hévjót a Geregyék pusztításaiért kárpótlásul kapta azok birtokából.²⁷ Hasonlóképpen nincsen adatunk arra sem, hogy a király a Telegdi családnak adta volna a csékei uradalmat; csak azt tudjuk, hogy a Geregyék lázadásának leverése után megkapta Jenőt és Zarándot.²⁸ Akkor kerülhetett a két falu határához tartozó lakatlan erdőségként a Telegdiek tulajdonába az a terület, amelyen később a csékei uradalom kialakult.²⁹ Az sem lehet véletlen, hogy a Geregye Pálnak tett fenti adományokról szóló 1249-i oklevelet 1572-ben a Telegdi család tartotta kezében és akkor is csak reá alapozta Csékéhez való jussát.³⁰ Az uradalom déli része később, szintén királyi kegyből, jutott birtokába.³¹ Feltevésünk a valószínű időpontot is megadja, amely után az itt lévő falvaknak keletkezniök kellett: a Geregye nem utolsó tagja, Áchó, 1284-ben bekövetkezett halála után.³² A hatalmas terület benépesítése két irányból indult meg. Nyugatról a váradi egyház síkon és dombvidéken lévő falvaiból először bizonyára csak legeltetni jártak fel a patakok mentén, délről pedig a püspökök által behívott románok szórták tele kalyibáikkal az erdőket. A két irányú telepítés magyarázza meg, hogy az egyházi birtokok benépesítése miért előzte meg a Telegdiekét.

²⁶ Wenzel, VII. 283. 1.

²⁷ Stat. 41. 1.

²⁸ 1360-ban Jenőn osztoznak; Zarándot ugyanis hozományban korán a Vásáriaknak engedték át. Kelemenös-ági Tamás comes († 1308) leánya Vásári Miklós felesége volt. (Turul, 1895., 124. 1.) A Vásáriak révén jutott a Madarásziak birtokába. A Telegdiek állandóan igyekeztek visszaszerezni, de ez csak a XVI. században sikerült nekik.

²⁹ A Csanád és Geregye nemzetség 1256. évi viszályakor a csékei uradalom területe már a Geregyéké volt, mert különben a határ nem kezdődhetett volna Sergesnél. (Wenzel, VII. 474. 1.)

³⁰ Dl. 322.

³¹ 1326: Anjou, II. 238. 1.

³² Áchót 1284-ben említik utoljára s így valószínű, hogy halála nem sokkal azután bekövetkezett. L. Karácsonyi: Súlyomkö első urai. (1896/97. Évkönyv. 15. 1.)

A Telegdiek sebeskörösvölgyi falvaitól a hegyek a csékei uradalmat meglehetősen elzárták, a nyugatról jövő hullámok pedig nem voltak olyan erősek, hogy idáig is eljussanak s így a dél felől nyitott patak völgyeken való betelepítés maradt egyedüli lehetőségnek. Egyes jelekből arra lehet következtetni, hogy a terület benépesítésében a királyhágóvidéki románság szintén részt vett, vagy legalább az ottani vajdák itt is működtek.³³ Az első települési hullám nyugatról, a szomszédos magyar falvakból jött, s ha átütő erőben és eredményekben a délről jövő román bevándorlással nem is mérkőzhetett, mégsem volt teljesen hatástalan. Nyomainak tekinthetjük a kisszámú hely- és személynév anyagban a középkor végéig felismerhető magyar elemet.

A vizsgált területen a románság a legdélibb részen tűnt fel. 1326-ban Pongrácfi Tamás fia Miklós lelke üdvéért a váradi egyháznak adta Hudus (Oláh- vagy Káptalanhodos) nevű birtokát „in qua Negul vojvoda considet et commoratur”.³⁴ A vajda neve sejteti a lakosság egy részének román nemzetiségét, de az előforduló négy helynév legalább is korábbi erős magyar hatást bizonyít.³⁵ A később feltűnő Magyar-, Oláhhodos elnevezés azonban mutatja, hogy a határnevek mögött valószínűleg magyar lakosságot és nem csupán csak kultúrhatást kell keresnünk.³⁶ A határleírásból egyben az is látszik, hogy a XVI. század elején Hodost körülvevő vlach falvak közül akkor még egy sem volt meg. Ugyancsak ebben az időben (1349) engedi meg Demeter váradi püspök Péter felventeri vajdának, hogy román papot tarthasson, akit minden szolgáltatástól mentesít.³⁷ Az oklevélben tettének rúgóit őszintén megmondja: azért teszi, hogy a románokat ezzel is birtokára csalogassa.³⁸ Demeter püspök telepítési akcióját a lakosságot nagyon megritkító pestis kényszeríthette ki.³⁹ Ekkor indult meg a románság nagyobb arányú betelepítése a püspökség birtokaira. 1374-ben újra értesülünk arról, hogy a püspökség lakatlan birtokai benépesülését elő akarja mozdítani. Domokos püspök biztosítja a Bonafalván, Toplicán is birtokos keresztyénfalvi vajdákat, hogy ha bizo-

³³ 1466: Bölöni. — 1511: Bölöni. — 1589: Teleki lvt., E. XVI. F. 1. No. 24. és 13.

³⁴ Károlyi, I. 63. l.

³⁵ Hydus, Tupatheluke, Hudus fluvius, Arkuspothaktuwe rivulus.

³⁶ 1506: Dl. 36349.

³⁷ Bunyitay: Oláhok, 16. l. (1426. é. á. i.)

³⁸ Id. okl. „... nos terram seu possessionem nostram Felwenter vocatam populorum multitudine intendentes decorare ...”

³⁹ Stat. 51. l. „... ab huiusmodi decimarum solutione subditos nostros a tempore primae pestis, circa annos Domini millesimum trecentessimum quadragesimum octavum exemimus, ut eo facilius villae nostrae per pestem desolatae statum pristinum sortirentur...”

nyos „idegeneket” telepítenének birtokaikra, azoktól az egységen felül semmit sem fog követelni.⁴⁰

1411-ben hallunk először a váradi püspökség egyik vlach kerületéről, a gyepesi vajdaságról, abból az alkalomból, hogy András váradi püspök a gyepesi vajdaságban lévő Ilyefalva birtokot nova donatioként György gyepesi nemes vajdának adja.⁴¹ Az oklevél megemlíti, hogy György vajda Ilyefalvát János püspök (1383—1395) adományából bírta. A püspök a vajdaság területén lévő birtokokban tíz szabadtelket is adott neki. A gyepesi vajdaság tehát a XIV. század utolsó negyedében van kialakulóban. Állításunk helyességének igazolására felemlítjük, hogy az Ilyefalvával szomszédos Méhelő 1355-ben még lakatlan, csupán az erdőben méhészkedésre használt hely volt.⁴² 1493-ban pedig György karándi vajda azt állítja, hogy Méhelőt is Ilyefalvához hasonlóan János (1383—1395), Lukács és másik János püspök adományából bírja.⁴³ A megtelepülés időpontja tehát itt oklevéllel igazolhatólag a XIV. század utolsó negyede, vagyis János püspökségének ideje. Mivel pedig Ilyefalva adománylevele a gyepesi vajdának szólott, 1493-ban meg mindkét birtok a karándi vajdaság területén és a karándi vajdák kezén szerepel, valószínű, hogy a két vajdaság éppen a telepítő család azonossága folytán a XV. század végére összeolvadt. 1431-ben a vlach hullám már Nyárlót is elérte. Jakch Dénes váradi püspök ekkor ítélte oda a két Nyárlónak nevezett legelőt Makzy scendii (?) kenéznek Wancha és Ztoyan Zewres dictus ellenében.⁴⁴

A felhasznált adatok majdnem kizárólag a váradi egyház birtokaira vonatkoznak, azonban feltehetjük, hogy hasonló, csak talán valamivel lassabb volt a népesedés menete a szomszédos Telegdi-birtokon. Cséke meg nem nevezett tartozékaival a XIV. század végén tűnik fel a Telegdiek kezén lévő területen.⁴⁵ Az uradalom ekkor még csak kialakulófélben lehetett s nem képviselt nagy értéket, mivel a Telegdiek birtokait felsoroló oklevél az utolsó helyen és összefoglaló névvel említi, holott a sebeskörösvölgyi falvakat mind egyenként felsorolja.⁴⁶ A birtok középpontja, Cséke, melynek később Magyar lett a mellékneve s lakosai még a XVIII. században is jórészen re-

⁴⁰ Bunyitay: Oláhok, 7. 1. „volumus insuper, ut si iidem aliquos extraneos sub certis et licitis pactis in dictas possessiones nostras addueerent, illos nulli successorum nostrorum impedire praesumant ultra debitum conventionis eorum...”

⁴¹ Bunyitay: Oláhok. 16. és k. l. (1426. é. á. i.)

⁴² Anjou, VI. 359. l.

⁴³ Dl. 20352. (1495. é. á. i.)

⁴⁴ Teleki lvt., E. XX. f. 2. No. 11. — Iványi. R. 176.

⁴⁵ 1398: Dl. 322.

⁴⁶ Dl. 322. „pertinentia ad possessionem Cheke...”

formátus magyarok voltak,⁴⁷ XIII. századi magyar alapítású helynek tekinthető.

A románság térhódítását a csékei uradalom területén adatok hiányában nem tudjuk megfigyelni. 1508-ban a Telegdiék nova donatit nyertek birtokaikra és ekkor már hatalmas vlach falutömeggel rendelkeztek.⁴⁸ A nevek azonban még igen sok esetben nem véglegesek,⁴⁹ úgyhogy a telepek egy része valószínűleg csak a XV. században keletkezett. Ezt a Zaránd körül elterülő erdők benépesülésével bizonyíthatjuk. Zaránd a XIV. század első felében hozományképpen a Vásáriakra szállott⁵⁰ s így sorsa a környező Telegdi birtokokétól elvált. Az új gazdák csak a XV. század derekán jutottak hozzá, hogy erdőiket jobban kihasználhassák. 1469-ben hallunk arról, hogy a Vásáriak, illetve Madarásziak itteni birtoka Zaránd és Oláhvidéke.⁵¹ Világos tehát, hogy a környék betelepülése már megindult, de még annyira kezdetleges állapotban volt, hogy a pásztorszállásoknak nevük sincsen. Csak két év múlva sorolja fel egy oklevél Zaránd tartozékainak a nevét ily formában: Harapsülés, Kigyik és Ravaszlik.⁵² Az új telep kikristályosodása és megállapodása tehát kimutathatólag a század utolsó negyedére esik. A település üteme talán lassúbb volt, mint a szomszédos nagybirtokon, de a különbség semmiesetre sem lehet több egy-két évtizednél. A csékei uradalom vlach falvainak a zöme legfeljebb a XIV. század végén telepedhetett meg. Korábbi adatok teljes hiányában e régebbi telepeket a későbbiektől különválasztani nem tudjuk. Azt hisszük, nem tévedünk, ha feltételezzük, hogy itt a magyar nevű falvakban sokkal kevésbé kereshetünk magyarokat, mint ahogy azt a hegyvidék nyugati felén tehetjük.

A korábbi alapítású községekben mindenütt található magyar lakosság és különösen a földrajzi nevek legjobb bizonyítékok annak igazolására, hogy igen sok helyen megelőzték a románokat. A magyarság leginkább Várad környékén nyomult be a hegyekben és a magyar-román néphatár még a középkor végén is a Bettfia—Almamező—Kardó—Magyargyepes vonal volt. Erősebb korai magyar hatások figyelhetők még meg a Hollódi és Gyepes patak mentén. Újabb két évszázad kellett ahhoz, hogy a románok a kipusztult magyar falvak területét is megszállva egyesülhessenek a Rézhegységen lakó fajtestvéreikkel s ezzel a sebeskörösvölgyi magyarság felett a környező hegyek román tengere összecsaphasson.

⁴⁷ A ref. magyar lakosság csak a XVIII. század végén költözött át Tenkére a püspök-földesúr erőszakos térítései miatt. Györffy i. m. 246. l.

⁴⁸ Dl. 21842.

⁴⁹ A nevüket változtatott vagy eltűnt települések jegyzékét l. az Adattárban Magyarcsékénél.

⁵⁰ Makai D. id. cikke. Turul, 1895. 124 l.

⁵¹ Bölöni lvt.

⁵² 1471: Dl. 322.

	Személynevek						Földrajzi nevek		
	Középkori			XVI. századi			M.	I.	B.
	M.	I.	B.	M.	I.	B.			
<i>Telegdi uradalom:</i>									
Battyán — — —	1	—	—	4	2	4	—	—	—
Birtiny — — —	1	—	2	9	—	8	3	—	—
Borosteleg — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brajkuta — — — —	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Dubricsony — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gálosháza — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Harapsülés — —	1	2	—	—	—	—	—	—	—
Hosszúaszó — —	—	—	1	19	3	8	—	—	—
Izsópallaga — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jenő — — — — —	1	—	5	27	2	7	13	—	2
Kakucs — — — — —	—	—	—	10	—	3	—	—	—
Kigyik — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kopacsél — — — —	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Krajnikfalva — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Örvénd — — — —	8	—	—	3	—	—	14	—	6
Pósalaka — — — —	—	—	—	23	—	4	—	—	—
Ravaszklik — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Révelő — — — — —	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Rikosd — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vársonkolyos — —	—	—	—	—	—	—	5	—	1
Szabolcs — — — —	—	—	1	32	—	1	2	—	1
Szakadát — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szászfalva — — — —	—	—	—	2	2	5	—	—	—
Szurdok — — — — —	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Tasádfő — — — — —	1	—	—	2	—	2	—	—	—
Telegd — — — — —	4	—	1	34	1	11	13	—	2
Telkesd — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Telki — — — — —	—	—	4	27	—	7	—	—	—
Úz — — — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zaránd — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	18	2	14	192	10	63	50	—	12

A Czibakok erdőháti uradalma:

Cécke — — — —	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Esküllő — — — —	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Várfancsika — —	1	—	—	—	—	—	1	—	—
Kalota — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kerekliget — —	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Keszteg — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kőalja — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Körtvélyes — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Serges — — — —	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Ürgeteg — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vircsolog — —	—	—	—	—	—	—	1	—	—
	1	—	—	1	—	—	6	—	—

	Személynevek						Földrajzi nevek		
	Középkori			XVI. századi			M.	I.	B.
	M.	I.	B.	M.	I.	B.			
<i>A csékei uradalom:</i>									
Albest — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pusztabikács — — — —	—	—	—	4	—	4	—	—	—
Brázkutja — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bucsum — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bukurvány — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Cseszora — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Drágcséke — — — — —	—	—	—	1	—	1	—	—	—
Magyarcséke — — — —	—	—	—	27	7	2	1	—	—
Dékányosd — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dobrest — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dusest — — — — —	—	—	—	—	—	3	—	—	—
Farkaspataka — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Forrószeg — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Goila — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grujlung — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hegyes — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hidas — — — — —	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Hogyis — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagykerpest — — — —	—	—	—	1	—	1	—	—	—
Kosgyán — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kotyiklet — — — — —	—	—	—	—	2	1	—	—	—
Krancsesd — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nánhegyesel — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nyires — — — — —	—	—	—	—	8	2	—	—	—
Papmező — — — — —	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Papmezővalány — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Posga — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rotarest — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szitány-Turburest — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szombatság — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szpinus — — — — —	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Sztrákos — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Terpest — — — — —	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Alsó, —Felsőtopa — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Topest — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Varozsény — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1	—	2	34	22	15	1	—	—

Karándi és gyepesi vajdaság:

Bonafalva — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dántelek — — — — —	—	—	—	—	1	4	—	—	—
Magyargyepes — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oláhgyepes — — — —	—	—	—	4	4	—	—	—	—

	Személynevek						Földrajzi nevek		
	Középkori			XVI. századi			M.	I.	B.
	M.	I.	B.	M.	I.	B.			
Hidastelek — — —	2	—	—	9	1	—	—	—	—
Oláhhodos — — —	—	—	—	2	1	10	3	—	—
Iharpataka — — —	—	—	—	2	1	11	—	—	—
Ilyefalva — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kiskaránd — —	—	—	—	4	2	4	—	—	—
Nagykaránd — — —	—	—	—	6	3	7	—	—	—
Keresztvéfalva —	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Méhelő — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nyárló — — — —	—	4	—	—	—	—	—	—	—
Rózsafalva — — —	—	—	—	7	12	20	—	—	—
Sorbánfalva — —	—	—	—	17	1	7	—	—	—
Tatamérfalva — —	—	—	—	7	2	13	—	—	—
Toplica — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	4	—	58	48	88	4	—	—

A közölt táblázatok adatainak értelmezésénél utalnunk kell az előbbi fejezetben mondottakra. A falunevek nyelvi alakja itt sem visz közelebb a magyar-román települési terület határának pontos megismeréséhez, velük a magyar kultúrtalaj kiterjedését mérhetjük le. A vidék 93 települése közül 70 magyar nevet visel, román hat,⁵³ szlávot öt,⁵⁴ 12 pedig bizonytalan nevű.⁵⁵ A település menetéből világos, hogy a magyar pásztorok úttörő szerepe itt kisebb területre korlátozódott és kevésbé hatott, mint a Rézalján, ahol a Sebeskörös és Berettyó között elterülő hegyvidék erősen át volt itatódva magyar lakossággal és kulturális hatásokkal. Közelebbi adatok híjában is — a nagyobb patak völgyek lentebbi szakaszainak kivételével — a hegyvidéket román települési területnek vehetjük. Az említett román és a lakosság nemzetiségét illetőleg szintén annak vehető szláv falunevek éppen a magyar települési területtől távolabb eső részen állottak. A magyar névadási módban kisu-gárzó kultúrhatás tehát jól megfigyelhető. Egyes helyeken ennek a névadásnak volt népi alapja is, mint pl. Magyarcséke, Hodos, Tasádfő, stb. esetében, ahol gyengébb-erősebb magyar elem élt. A nagy többség azonban — s ezt hangsúlyoznunk kell — csupán kulturális hatásra alakult így, s alapítói, lakói románok voltak. Később, a magyar hatások csökkenésével a falvak nagyrésze román nevet is kapott, ezek gyökere azonban legtöb-

⁵³ Dubricsony, Kopacsel, Albest, Bucsum, Bukurvány, Cseszora. — Kniezsa I. osztályozása szerint.

⁵⁴ Kalota, Birtiny, Posga, Sztrákos, Toplica. — Kniezsa I. osztályozása alapján.

⁵⁵ Cécke, Vircsolog, Brajkuta, Kigyik, 2 Krajnikfalva, Rikosd, Brázkutja, Szitányfalva, Bonafalva, Sorbánfalva, Tatamérfalva. — Kniezsa I. osztályozása szerint.

ször a magyar elnevezés. (Dékánfalva-Dékányesd, Kerekesfalva-Rotarest stb.). Rézaljához hasonló a helyzet a személyneveket illetőleg is. Az adatok összegezése után 307 magyar névvel szemben 86 román, illetve szlávot és 182 bizonytalant talá-lunk.⁵⁶ A magyar nevek száma az egyes uradalmakban is fe-lülmúlja a románokét. A valóságban azonban a csékei urada-lom és a karánci vajdaság népe nagy többségében román lehe-tett. A telegdi és cécei birtoktesten már a magyarság volt fő-lényben. Az eredmény itt is azért alakult így, mert a népes ma-gyar falvak egymaguk öt-hat vlach telep lakosságával értek fel és éppen a román lakosságú községekről nem maradtak fenn adatok.

⁵⁶ Kniezsa I. szíves közlése.